

En riktig filmanalys av

Gökboet

Mathias Brodén SM3

Presentationen

En äkta klassiker i filmhyllan...

Filmen Gökboet är en äkta klassiker bland alla god-bitar i filmhyllan. Ett verk som har allt skulle många säga och det måste uttryckas att filmen är ett fint konstverk, lika skraddarsytt som Foppas nya skrid-skor.

I hela tolv år gick denna film på bio i Sverige, fortfarande rekord. Dessutom har den vunnit alla Oscarsstatyetter vilket det inte är så många filmer som gjort om man säger så.

Det är därför en stor ära att få analysera Gökboet i denna medieproduktionskurs. Så det är bara att ta fram chipsskålen, kasta sig lugnt och smidigt ner i soffan för att sedan njuta av underhållningen.

Nu var det dags igen så rulla upp skjortärmarna så kör vi...

McMurphy blir som tokig när musiken överröstar patienterna.

Fakta kring filmen

Originaltitel: One Flew Over the Cuckoo's Nest

År: 1975

Genre: Drama

Producent: Saul Zaentz, Michael Douglas

Regissör: Milos Forman

Manus: Lawrence Hauben, Bo Goldman

Skådespelare: Jack Nicholson, Louise Fletcher, William Redfield, Brad Dourif, Will Sampson, Danny DeVito, Christopher Lloyd m fl.

Resumén

I filmen Gökboet får vi följa brottslingen Randle P. McMurphy som tagits in på mentalsjukhus för att avgöra om han är psykiskt sjuk eller om han bara bluffar för att slippa hårt arbete i fängelset.

Väl i mentalsjukhusets lugna miljöer bekantar han sig med några av de andra intagna, bland annat den oskyldigt stammande Billy Bibbit, den välutbildade men nervöse och bedragne Mr Harding, den frustrerade Charles Cheswick, den förvirrade Martini och den stumme och döva indianen Chief Bromden.

Avdelningen styrs med järnhand av den kalla och hårda sköterskan Miss Ratched och hennes underskötare. McMurphy lägger märke till att respekten och rädslan för Ratched nästan tar bort all fokus från hur de ska återanpassa sig till ett liv utanför murarna.

Han motsätter sig att alla runt honom sitter fast i ett invariant terapimönster och påbörjar ett försök att minska Ratched's makt över alla på avdelningen. För att åstadkomma detta kräver McMurphy omröstningar om att förändringar på avdelningen, t ex om att de intagna får titta på baseboll på TV.

Men han nöjer sig inte bara med detta. Utan för att öka stämningen ytterligare och gå emot den dagliga ordningen stjälar han t ex en skolbuss och tar ut gänget på en fisketur. Den enda delen av filmen utanför sjukhusets murar.

Flyktplaner föds

Tillbaka innanför murarna är sköterskan Ratched inte vidare förtjust över att McMurphy vänder de intagna mot henne.

Som straff får McMurphy, Chief Bromden och Cheswick elchocker som ska göra dem lugnare.

Medan McMurphy och Bromden väntar på sin tur att få sin "lugnande behandling" får McMurphy reda på att Chief Bromden inte är stum och döv som alla tror. Han märker också att indianen har samma uppfattning om auktoriteter. De bestämmer sig för att fly därifrån tillsammans.

Efter behandlingen med elchocker visar McMurphy för hela avdelningen att han inte viker sig så lätt. När han kommer tillbaka till avdelningen promenerar han vingligt med ett stelt uttryck i ansiktet. De andra intagna skruvar lite oroligt på sig innan McMurphy utbrister i ett leende och de intagna blir lättade.

Randle McMurphy och Chief Bromden.

Den sista "måltiden"

McMurphy sista gärning eller ogärning inträffar en natt då han mutar nattvakten och tar in två damer och sprit. Detta eftersom han har för avsikt att fly tillsammans med Chief Bromden.

Därför ordnar han en avskedsfest som han kallar det.

Patienterna dricker och allt blir till en enda röra på avdelningen. Billy som är förtjust i en av damerna, Candy, får hjälp av McMurphy att tillbringa en natt med henne.

Natten slutar med att Billy och Candy sover tillsammans i ett eget rum medan resten av patienterna somnar.

Resumén forts

Billy pressas av den stränga och empatilösa Miss Ratched.

McMurphy tappar fattningen och går över gränsen...

Allting går överstyr

Morgonen efter väcks patienterna av att Miss Ratched och sjukvårdarna låser alla fönster och ta kontroll i oordningen.

Billy hittas avklädd tillsammans med Candy. Ratched ställer Billy mot väggen inför alla andra på avdelningen och frågar om han inte skäms över det han gjort. Utan stamning och utan tecken på osäkerhet svarar han att han inte skäms.

Men när Ratched pressar honom ytterligare och säger att hans mamma kommer få veta kommer stamningen tillbaka. Han ber henne att inte berätta den, men sköterskan lyssnar inte på honom.

Billy förs till läkarmottagningen där han sedan begår självmord i sin panikångest.

Allting går överstyr och McMurphy tappar fattningen. Han försöker kväva Ratched men en av sjukvårdarna hinner slå ner honom innan det är för sent. McMurphy får skulden för allt och han lobotomeras för mordförsöket.

När Randle förs tillbaka till sin säng en natt efter lobotomin ligger Chief Bromden och väntar. Han väntar på McMurphy så de kan fly tillsammans. Men när han ser att Randle inte ens är kontaktbar längre kväver Chief honom.

Filmen avslutas sedan med att Chief Bromden på egen hand kastar ett handfat genom ett fönster för att sedan tas sig ut i friheten.

Chief flyr ut från anstalten i slutet av filmen genom att kasta ett stort handfat genom ett fönster.

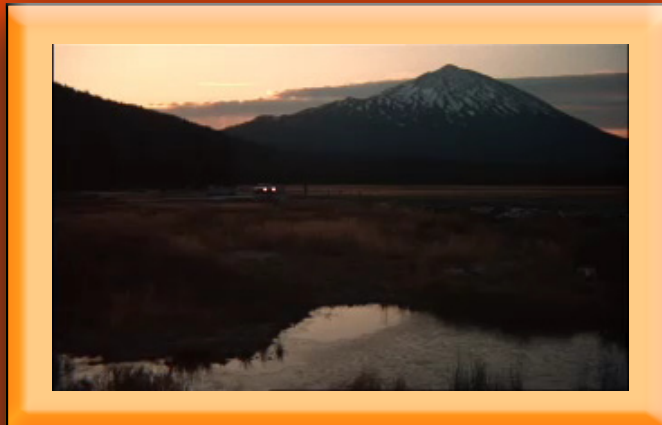
Formanalysen

KLIPP I

Det första klippet som också är filmens början tar plats på ett öppet fält i gryningen. Klippet är filmat i panoramabild så man ser ut över det vidsträckt landskapet. Man filmar i en objektiv bildtyp och vi ser skog och ett massivt berg vid horisonten.

Kameran står till en början still och i befintligt ljus filmar man. De lätta molnen bakom berget gör att skogen blir en siluett vilket framhäver ljuset från lyktorna på den bil som kommer åkandes. Ett vattenhål längst fram i bild reflekterar himlen och bilden blir ljusare. Detta tillsammans med den ljuva bakgrundsmusiken bidrar till en stämning av frihet. Kameran gör sedan en panorering med bilen. Landskapet med vattenhållet, fältet, skogen och berget skapar linjer som följer bilens färdriktning.

Även om vi inte ser själva vägen förstår vi att bilen är på väg till höger ut ur bild. När bilen passerar ut ur bild tar ett rakt klipp oss till efterföljande klipp.

KLIPP II

Här kommer vi direkt in på mentalsjukhuset.

Även här hörs inget deigetiskt ljud utan endast bakgrundsmusiken som spelar.

Här använder man sig utand en fölning och vi glider förbi tre sovande patienter. Just därför är detta klipp filmat i både normal-och fågelperspektiv. Man filmar i objektiv bildtyp. Både halv-och närbild förekommer i detta klipp. Det finns tydliga skuggor eftersom man filmar i sidobelysning.

Klippet avslutas med att vi kommer till en bemålade pelare. På den finns en klocka, en gapande person, en stol, en djävul och eld inritat som är direkt inkopplat till filmens underliggande budskap. Detta kommer jag till senare i min tematiska analys.

KLIPP III

Ett rakt klipp tar oss sedan till det tredje i ordningen, där en dörr öppnas och ut kliver sköterskan miss Ratched.

Bakgrundsmusiken har tonats ut och nu förekommer bara autentsikt ljud. Hon tar sedan fram sina nycklar och öppnar järngallerdörren framför.

Detta klipp är filmat i helbild och normalperspektiv. Man använder sidobelysning och en grön svag belysning framifrån. Miss Ratched går sedan mot oss med sina nycklar skakandes i handen.

En röd lampa är tänd över hennes huvud och hon har ett stelt uttryck i ansiktet. Vi förstår att detta måste vara denna hemska sterila plats härskare. Sedan följer ett rakt klipp precis innan hon har gått ut ur bild.

Formanalysen forts

KLIPP IV

I klipp nummer fyra får vi det bekräftat när tre herrar i vit klädsel hälsa och rygga tillbaka när hon går förbi. Dessa herrar framstår med sina golvmoppar som hennes slavar. Det blir uppenbart att den svartklätt utstickande damen är ledaren för denna plats.

Klippet är filmat i helbild med normalperspektiv. Kameran står liksom det föregående klippet still. Att bara deigetsikt ljud förekommer bidrar, tillsammans med den genomgående vita färgen på väggar och i tak, till intrycket att avdelningen är en plats där man inte vill vistas allför länge. Klippet avslutas med att miss Ratched kliver in genom ännu en dörr.

KLIPP V

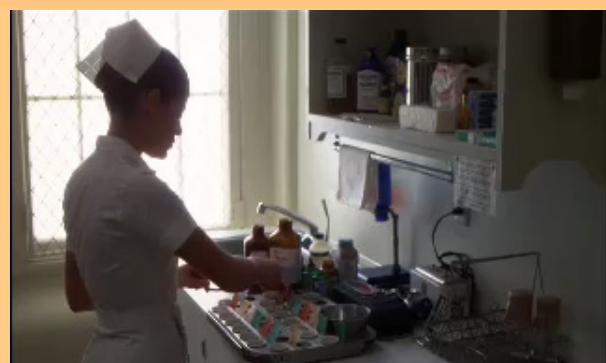
In i sköterskornas arbetsrum kommer vi genom ett rakt klipp. Klippet är filmat i halvbild och bildtypen är objektiv. Kameran står still. Man filmar här med lätt belysning från sidan.

En undersköterska träder in i bild och hälsar miss Ratched god morgon. Miss Ratched hälsar snabbt tillbaka och man klipper när hon rör sig ut ur bilden.

KLIPP VI

I det sjätte klippet ser hur en av de vitklädda vakterna öppnar en låst cell och väcker en fastspänd patient.

Ett fönster med galler syns släpper in ljus i cellen. Man filmar i motljus i denna tagning. Patienten framställs som maktlös i fågelperspektiv och vi ser in i cellen utifrån. Bildtypen är objektiv. Ljudet av hur vaktens nycklar framhäver dennes makt gentemot patienten. Ett rakt klipp tar oss vidare i filmen.

KLIPP VII

Undersköterskan står här och gör redo medicinbrickan med piller åt patienterna.

Ett fönster med galler släpper in ljus. Undersköterskan filmas först i motljus. Bildtypen är objektiv och kameran filmar i halvbild.

Sedan panorerer kameran när undersköterskan går i väg med brickan till glasfönstret ut mot avdelningen. Här används en lätt belysning och ett rakt klipp tar oss till efterföljande klipp.

Formanalysen forts II

KLIPP VIII

Här sätts en vinylskiva igång efter att undersköterskan ropat att det är dags för utdelning av medicin.

Skivspelaren syns i närbild filmat i motljus och fågelperspektiv. Fridfull musik börjar spelas och man klipper med ett rakt klipp.

KLIPP IX

Klipp nummer nio är filmat i halvbild med en lätt sidobelysning. Bildtypen är halvsubjektiv i och med att folk kommer och går tätt inpå kameran.

Den ljuva musiken spelar i bakgrunden och vi hör ljudet av fönsterskivan som undersköterskan drar åt sidan. Ett rakt klipp tar oss vidare i scenen.

KLIPP X

Så var det dags för det tionde klippet där en rullstolsburen patient rullar in i bild. I fågelperspektiv framstår gubben i rullstolen som ynklig och maktlös, perfekt i denna film som skildrar just makt och förtryck.

Kameran står som i de flesta av de tidigare klippen still. Klippet är filmat i halvbild. Jag skulle säga att bildtypen är halvsubjektiv. Det känns som man står bakom disken när man ser en bit av den längst ner i bild plus att man endast ser personalens armar. Detta gör att just utdelningen av medicinen får extra fokus och vi befinner oss mitt i händelsens centrum.

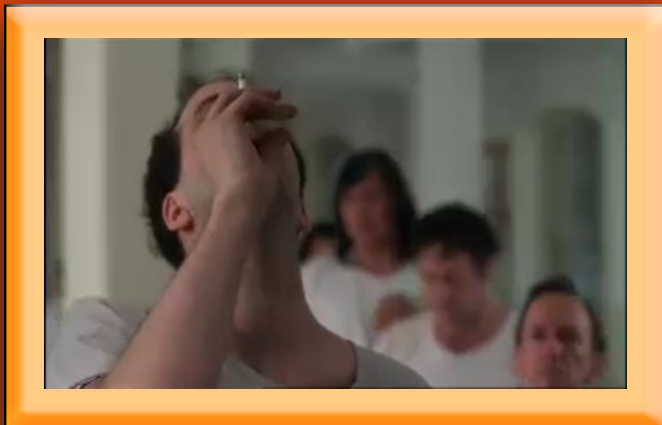

KLIPP XI

Ett rakt klipp tar oss vidare där rullstolspatienten körs iväg av en i personalen. Man filmar här i halvbild och normalperspektiv. Kameran står still och en ny patient kommer in i bild.

Formanalysen forts III

KLIPP XII

Genom ett rakt klipp kommer vi till nummer tolv i ordningen.

Ljussättningen med inte stora kontraster skapar känslan av en steril och tråkig miljö.

Vi kommer med en närbild i normalperspektiv tätt inpå en patient som här får sin medicin. Patienter har tomma blickar och ser nedstämda ut.

Att man spelar en rätt lättlyssnad och ljuv truddelutt skapar en kontrast. Det känns som det är fel miljö för en sådan här typ av låt, den borde spelas bland öppna landskap i friheten. Kanske kan detta ha något att göra med att man vill visa att dessa människor tillhör samhället och borde leva utanför stängda murar.

Bildkompositionen är tydlig i detta klipp. Blicken leds till huvudmotivet genom att personerna i bakgrunden står som tripp-trapp-trull.

Kameran gör en följdning när patienten går iväg och ett rakt klipp avslutar klippet.

KLIPP XIII

En blundande patient blir matad i detta klipp.

Man filmar i närbild och kameran står först still för att sedan panorera. Bildtypen är halvsubjektiv och i normalperspektiv filmar man.

KLIPP XIV

Ett rakt klipp tar oss vidare till ännu ett i den nyansfattiga miljön.

Man filmar i halvbild och normalperspektiv. Bildtypen är objektiv. Belysningen skapar fortfarande mycket lite kontrast i bilden.

Musiken slutar sedan tvärt och sedan följer ett rakt klipp.

Formanalysen forts IV

KLIPP XV

Det näst sista klippet jag valt ut utspelar sig i en exteriör miljö jämfört med de flesta övriga klipp jag valt ut där den bil vi såg i första klippet kört upp utanför byggnaden.

Kameran står still och filmar i en objektiv bildtyp. I fågelperspektiv filmar man och förmodligen i befintligt ljus under en dimmig dag.

Endast deigetiskt ljud förekommer. Människor i bakgrunden och trafikbullret i bakgrunden indikerar att mentalkliniken ligger i samhället, dock avskärmat och olikt den vanliga vardagen.

KLIPP XVI

Ett rakt klipp tar oss till det sextonde och sista klippet.

Här filmar man objektivt entrén och dess korridor. McMurphy ser vi gå in med två konstuplar.

Man ser dessa människor från topp till tå i helbild och kameran står still.

Ljussättningen är motljus. Världen utanför psykvårdens dörrar är ljusare belyst än korridoren i sig, vilket har med temat att göra. Ljus är lika med frihet.

När McMurphy och kontaplarna närmar sig kameran klipper man i ett rakt klipp och det avrundar sekvensen jag valt.

Tematiska analysen

Filmen Gökboet är inte bara någon vanlig skräpfilm, där en person dör var tjugonde minut så man inte ska slänga ut den nya TV-lådan genom balkongfönstret, den har något att säga oss.

Det finns mycket man kan relatera till filmens tema, exempelvis den precis uppkomna debatten kring ECT-behandling inom psykvården. Eller överhuvudtaget att psykiskt sjuka ständigt ligger i underläge och varken blir trodda eller ens respekterade. Det är bara som ett par brickor i ett spel, som att de inte tillhör samhället.

Frihet och förtryck är en polarisering som förekommer genom hela filmen. Där psykvården har makten och förtrycker de intagna. Trots att de flesta av patienterna är frivilligt inskrivna minskar Miss Ratched och hennes hejdukar deras frihet till noll.

Ute i friheten och instängd i förtryck

Ett öppet fält där en bil kommer körandes med snötäckta berg och skog vid horisonten är det första vi ser i filmen. Den största friheten finns i naturen så det är inte så konstigt att man valt vackra bilder av natur som första scen. Folkmusik hörs dessutom ljuvligt i bakgrunden. En tydlig skildring av frihet. Bilen kör förbi och klippning tar oss till en helt annan plats.

Eftersom rörelse drar till sig vår syns uppmärksamhet ligger vår blick till höger där bilen just kört ur bild. Det vi alltså lägger märke till först i nästa klipp är det som ligger längst till höger. Vilket i detta fall är ett fönster med galler. Man förstår att det måste röra sig om något typ av fängelse.

Kameran gör sedan en följdning förbi tre sovande patienter och stannar upp vid en pelare där någon ritat. Vi ser ritade bilder föreställande en siluett bakom en disk, en klocka, en tom stol, en skrikande figur, eld och en djävul. Alla dessa har någon motsvarighet i filmen, de är inte där på grund av en slump.

Makthierarkin likadan innanför som utanför murarna

Att filmen kretsar kring polariseringen tidigare nämnd blir uppenbart när vi ser översköterskan Miss Ratched i en av filmens första scener.

Hon anländer till avdelningen med sina nycklar som hon skramlar med. De anställda hälsar henne välkommen och hon går förbi.

Det är ingen tvekan om att hon har makten, hon har själva symbolen för makt i sin hand och sticker ut gentemot de anställda. Miss Ratched är till en början svartklädd gentemot resten av personalen i vita kläder.

Dessutom står de tre betjänarna och svabbar golvet när Miss Ratched går förbi. De ryggar då tillbaks med mopparna i sina händer och framställs därmed som hennes slavar.

Det ska också nämnas att Miss Ratched är vithyad till skillnad resten av personalen som har svart hy. Makthierarkin innanför anstaltens murar är likadan som samhället utanför där vita står överst, svarta lägre och de sjuka och sinnesförvirrade lägst.

Miss Ratched's gruppterapisamtal.

Tematiska analysen forts

I "medication-time"-scenen ser man tydligt skillnaderna i status mellan patienter och personal.

En tydlig skillnad mellan patienterna och personalen förekommer genom hela filmen.

Till skillnad från den annars sterila miljön på avdelningen har personalrummet fin möblering och ser mer ut som ett vanligt hem där levnadsstandarden är hög.

Under "medication time"-scenen jag valt ut till förmanalysen ser man tydligt skillnaden. Bakom disken finns en vacker målning, möbler, lampor mm. Man representerar normen för samhället. Medan patienterna går i sunkiga kläder. Någon sitter i rullstol och någon går exempelvis runt med en sopkvast. Symboler för maktlöshet.

Klockan är ett föremål som genomgående dyker upp. Förutom på väggar bär hela personalen klockor, en indikator för makt och välfärd. Med klockan kan man kontrollera sin tid. Patienterna bär inga klockor, de lider av utanförskap med det "vanliga" samhället och har ingen makt att påverka sin situation.

Mentalsjukhuset - helvetet på jorden

Så fort man bara lägger märke till Miss Ratched's frisyra kommer djävulen direkt upp i tankarna. En anledning till varför Ratched har den frisyra hon har finns, och nej det har inte med en dålig frisör att göra. Filmen är samhällskritisk och vill väcka vår sympati för de intagna. Självklart liknar man därför platsen där dessa stackars människor befinner sig som den man allra minst vill vara på, helvetet.

En grön ljussättning i bilden när Miss Ratched anländer till avdelningen i början av filmen ger intrycket av en obehaglig plats. En röd lampa lyser över hennes huvud när hon kommer och går i sina mörka kläder med nycklar i sin enahand, väskan i den andra. Skuggorna är tydliga. Hon är djävulen i helvetet. Härskaren över de intagna.

Trots att de flesta lagt in sig frivilligt inte har någonting att säga till om överhuvudtaget. Miss Ratched styr med ett järngrepp och genom ständiga rutiner och scheman kontrollerar hon på så vis de intagnas självbild. Ett liv utanför den isolerade tillvaron känns avlägset i och med det invanda mönstret. Allt fokus ligger på problemen i sig och inte själva lösningarna.

Frälsaren bringer ljus i det eviga mörkret

Men så kommer McMurphy in på avdelningen och den dagliga ordningen störs. När han förs in från polisbil till avdelningen filmar man inomhus i motljus. Detta eftersom att Jesus kommer från himlen. När McMurphy leds in i huset träder han in i det dova dunklet med ljuset i ryggen. Man ser ljuset utomhus bakom McMurphys rygg. En metafor för himlen.

Väl innanför ansaltens väggar försöker genomföra förändringar och bryter alltmer itu det ryggmärgsinristade schemat. Han ställer de intagna emot Miss Ratched och hennes mannan, något som ingen ens skulle vågat tänka på innan. McMurphy ger tro och hopp om en framtid utanför murarna.

Miss Ratched är en metafor för djävulen medans McMurphy är Frälsaren som offrar sitt liv för patienterna mot förtrycket.

McMurphy tar likt Jesus ut sina medmänniskor och fångar fisk, han får en stum att tala osv. Han blir dessutom förrådd utav en av sina egna, Billy, som Jesus också blev av Judas. Billy begår sedan i sin förtvivlan av konsekvenserna självmord, exakt som sin motsvarighet i Bibeln.

McMurphy bringar ljus i det eviga mörkret och för sin omvärld att tänka i nya banor och börja ifrågasätta varför den dagliga rutinen ser ut som den gör. Varför får de till exempel aldrig veta vad medicinen de får innehåller och varför har man inte tillgång till sovsalen under dagen?

Tematiska analysen forts II

Vem är galen och vem är klok?

Frågan filmen Gökboet får oss att reflektera över är vad som är galenskap eller inte. Vem är galen och vem är klok?

Det vanliga svaret skulle vara att dårarna sitter på dårhuset, men det är inte så enkelt. Jag skulle säga att även själva behandlingen av psykiskt instabila kan vara galen.

I filmen ligger sympatin hos de förtryckta intagna. Det var faktiskt så här det såg ut på många mentalsjukhus förr i världen. Man sövde man inte ens ner folk vid elchocker och lobotomering förekom mm.

Den skrikande figuren ritad på pelaren vi ser i filmens andra scen föreställer Miss Ratched. Figuren ser galen ut och visst har hon en sådan sida. Var finns empatin i hennes känslökalla ansikte?

Hon styr likt en diktator vilket är ett smart drag. Men var finns medkänslan? Hon verkar hellre vilja nå sitt ideal för avdelningen, även om personer får illa. På detta sätt kan hon vara galen genom att hon går för långt för att mätta sitt behov av makt.

Samtidigt försöker brottslingen McMurphy, som förmodligen spelar sinnessjuk för att slippa arbetet i fängelset, bryta upp hennes diktatoriska styre. Han får patienter att inse att de inte är så galna som det påstås, att det finns lika sjuka människor utanför som innanför mentalklinikens stängsel. Han bidrar till att hans omvärld lägger märke till sin fria vilja och inte låter sig styras på samma sätt som innan. På denna punkt är han mänskligare än Miss Ratched men liksom henne går han för långt för att nå sitt mål. Han blir förblindad och låter det gå överstyr. Blir som besatt.

Pelaren man ritat på i mentalsjukhuset.

Om han är galen, vad är du i så fall?

Gökboet ställer frågan: Om han är galen, vad är du i så fall? Vi kan alla bete oss galet ibland, inte bara dårarna på dårhuset. Som egentligen inte är några dårar, utan endast psykiskt instabila människor.

Nu såhär efter jag sett filmen sitter jag och tänker på alla de psykiskt sjuka människor som blir inte bemötta som "riktiga" personer.

Är de verkligen galnare än oss andra? Jag undrar om det inte bara är normen för hur en "vanlig" människa ska bete sig som styr vårt gränsdragande i frågan.